

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Մայրենի

Թեմա՝ «Դասի պլանավորում: Պլանավորման արդյունավետ
եղանակների կարևորությունը»

Կազմեց՝ Համբարձումյան Աննա

«Վարդավանքի միջն. դպրոց» ՊՈԱԿ

Դեկավար՝ Լուսինե Բալայան

Վերապատրաստող կազմակերպություն՝ «Կապանի թիվ 2 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն.....	3
ԳԼՈՒԽ 1. ԴԱՍԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏ ՊԼԱՆԱՎՈՐՄԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿՐՏՍԵՐ ԴՊՐՈՑՈՒՄ	
1.1 Ուսուցման ժամանակակից մեթոդների դերը տարրական դասարաններում՝ որպես սովորողի առաջադիմության և սովորելու մոտիվացիայի բարձրացման միջոց.....	5
ԳԼՈՒԽ 2. ՓՈՐՁԱՐԱՐԱԿԱՆ ՄԱՍ: ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՄԵՐ ՓՈՐՁԻՑ	
2.1 Կարողունակությունների ձևավորմանն ուղղված դասատիպերի արդյունավետությունը կրտսեր դպրոցի մայրենիի դասագործընթացում.....	11
Եզրակացություններ.....	18
Օգտագործված գրականության ցանկ.....	19

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Հանրակրթական դպրոցում ստացած գիտելիքը, հմտություններն ու կարողությունները, սոցիալական միջավայրի հետ հաղորդակցումը անձի ինքնաձանաչման, աշխարհաձանաչողության, ներանձնային և միջանձնային հարաբերությունների կառուցման հիմքն են հանդիսանում: Հասարակության լիիրավ անդամը համարվելու համար մարդը պետք է ունենա գիտելիքների, կարողունակությունների որոշակի պաշար, որպեսզի կարողանա կազմակերպել իր կենսագործունեությունը: Սա հանրակրթության հիմնական նպատակն է: Այս համատեքստում կրթությունը իրականացնողների՝ ուսուցիչների վրա մեծ պարտականություն է դրված հատկապես կրտսեր դպրոցականների հետ տարվող մանկավարժական աշխատանքում՝ հաշվի առնելով վերջիններիս տարիքային ասնձնահատկությունները, վարքային տարատեսակ դրսևորումները:

Նկատենք, որ արդի կրթական բարեփոխումներով պայմանավորված՝ մանկավարժական աշխատողները պետք է արդյունավետորեն ընդառաջ գնան կրթական նորարարություններին, դասի պլանավորման և իրականացման արդի պահանջներին, ընտրեն առավել արդյունավետ ու կարողունակահեն դասավանդման մեթոդներ ու մոտեցումներ, որպեսզի ապահովեն կրտսեր դպրոցականների առաջադիմությունը, սովորելու մոտիվացիան, ինքնուրույն գործելու և նախաձեռնողի դերում հանդես գալու հնարավորությունները խթանեն, ինչպես նաև ստեղծեն ստեղծագործական ունակությունների զարգացման համար նպաստավոր պայմաններ: Սրանք մանկավարժական խնդիրներ են, որոնց նպատակային իրականացումը մեծապես կարող է նպաստել կրթության որակի բարձրացմանը, դասին սովորողների մասնակցելիության, մոտիվացիայի խթանմանը: Այս համատեքստում ուսուցիչը պետք է.

- Ապահովի կրթական բարեփոխումներին համապատասխան կրթության որակ:
- Բացահայտի ու բավարարի ժամանակակից կրտսեր դպրոցականների կրթական պահանջները, հետաքրքրություններն ու նախասիրությունները:
- Դասավանդման ընթացքում նախապատվություն տա ուսուցման ժամանակակից մեթոդներին, կիրառի S<S տեխնոլոգիաներ, պլանավորի և անցկացնի ոչ ֆորմալ դասեր, նախագծային, հետազոտական աշխատանքներ:

Այս և մի շարք այլ գործոններ ուսուցչի համար սեփական ներուժն օգտագործելու մոտիվացիա են առաջացնում, ստիպում են նրան վերանայել իր

աշխատանքային զինանոցում եղած գործիքները՝ մեթոդները, աշխատառճը, գիտելիքները, այլապես ձախողումն անխուսափելի կլինի: Այսպիսով, աներկբա է, որ նոր ժամանակների կրթական համակարգն ունի մի շարք առանձնահատկություններ, որոնցից առանցքայինը սովորողին լսելն է, մեխանիկական վերարտադրությունից զերծ պահելը, նրա ակտիվ դերի ու մասնակցության կարևորումը դասին, տեսական ու գործնական մասի արդյունավետ ու նպատակային համադրումը:

Թեմայի արդիականությունը պայմանավորված է մայրենիի դասերի կազմակերպման բազմազանության և արդյունավետության բարձրացման, ինչպես նաև մշտական կատարելագործման ու արդիականացման անհրաժեշտությամբ, ինչը թույլ կտա ունենալ ստեղծարար, ինքնուրույն և նախաձեռնող կրտսեր դպրոցականներ:

Հետազոտության նպատակն է ուսումնասիրել մայրենիի դասն արդյունավետորեն և ժամանակի կրթական պահանջներին համապատասխան վարելու մանկավարժական պայմաններն ու մոտեցումները:

Ուսումնասիրության խնդիրներն են.

- վերլուծել թեմային վերաբերող տարատեսակ մասնագիտական գրականություն,
- դիտարկել ժամանակակից տեխնոլոգիաների դերը՝ կրտսեր դպրոցում մայրենիի դասագործընթացն առավել շարժուն ու դինամիկ դարձնելու առումով,
- փորձարարական օրինակներով ընդհանրացնել ուսուցման ժամանակակից տեխնոլոգիաների դերը՝ սովորելների մեջ ինքնուրույնության, նախաձեռնության և ստեղծագործական ունակությունների զարգացման համատեքստում:

ԳԼՈՒԽ 1

ԴԱՍԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏ ՊԼԱՆԱՎՈՐՄԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿՐՏՍԵՐ ԴՊՐՈՑՈՒՄ

1.1 Ուսուցման ժամանակակից մեթոդների դերը տարրական դասարաններում՝ որպես սովորողի առաջադիմության և սովորելու մոտիվացիայի բարձրացման միջոց

Ներկայումս իրականացվող կրթական բարեփոխումներն ու բարելավումները պահանջում են, որ ուսուցիչներն ունենան մասնագիտական ու մեթոդական այնպիսի պատրաստվածություն, ինչն թույլ կտա արդյունավետ, ժամանակակից կրթական միտումներին համապատասխան կազմակերպել սովորողների ուսուցման ու դաստիարակության մանկավարժական խնդիրները: Այս ամենը ենթադրում է, որ ժամանակակից ուսուցիչը պետք է լայնորեն կիրառի ուսուցման ժամանակակից տեխնոլոգիաներ, ընդառաջ կնա կրթական ոլորտի նորարարություններին՝ նպատակ ունենալով զարգացնել սովորողների կարողունակությունները, խթանել ինքնուրույնությունն ու նախաձեռնությունը, ապահովել ստեղծագործական միջավայր: Այս նպատկներին հասնելու ատանցքում ուսուցման աշակերտակենտրոն մոդելն է, որի հիմնական բաղադրիչներից են փոխգործուն մեթոդամանկավարժական հնարները, նախագծային, հետազոտական աշխատանքները, ոչ ֆորմալ դասերը, որոնք ունակ են փոխել սովորողների տրամադրվածությունը ուսումնական գործընթացի հանդեպ՝ հաճախակի նկատվող ձանձրույթն ու հոգնածությունը փոխարինելով ակտիվությամբ ու նախաձեռնությամբ: Ուսուցման հանդեպ այս համալիր բարելավումները կարող են անհրաժեշտ պայմաններ ապահովել սովորողի համար աջակցող կրթական միջավայր, որտեղ վերջինս հնարավորություն կունենա համագործակցելու դասընկերների հետ, երևակայելու, ստեղծագործելու, հետազոտելու, սեփական կարծիք ձևավորելու և արտահայտելու, տարբեր իրավիճակներում կողմնորոշվելու, որոշումներ կայացնելու:

Շատ կարևոր է, որ կրտսեր դպրոցականը կարողանա ինքնուրույն գործել թե՛ դասարանում, թե՛ տանը՝ տնային առաջադրանքները կատարելիս: Ինքնուրույնության խթանման համար անհրաժեշտ է խոսուն քայլեր կատարել հենց կրտսեր դպրոցից սկսած, քանի որ կյանքի այս շրջափուլում է ձևավորվում սովորողների աշխարհընկալումն ու տեղի ունենում սոցիալականացման հիմնական գործընթացը: Ինքնուրույնության զարգացումը ենթադրում է սովորել սովորելու, ինքնաձանաչողական և սոցիալական կարողունակությունների ձևավորում:

«Սովորողներն ինքնուրույն և մյուսների հետ համատեղ արդյունավետ սովորում և աշխատում են կյանքի տարբեր իրավիճակներում: Նրանք ճանաչում են իմացածի և չիմացածի սահմանները: Սովորողները ինքնակազմակերպվում են և ձևավորում են ժամանակի արդյունավետ կառավարման հմտություն¹», իսկ ահա ինքնաճանաչողական և սոցիալական կարողունակության ձևավորումը ենթադրում է, որ սովորողներն ընդունակ են ինքնանդրադարձման և ինքնակազմակերպման միջոցով ձգտել ինքնաճանաչման: Նրանք ձևավորում են վստահություն սեփական ուժերի և կյանքի հանդեպ և հաջողությամբ կառավարում են սեփական ժամանակը, գիտելիքներն ու հմտությունները, կարողանում են դրսևորել առողջ և անվտանգ կենսակերպ, ինչպես նաև մասնագիտական կողմնորոշում: Սովորողները դրսևորում են հարգանք, ազնվություն և պատասխանատվություն ինչպես սեփական անձի, այնպես էլ այլոց հանդեպ՝ անկախ տարիքից, սեռից, ազգությունից, բարեկեցության աստիճանից, արտաքին տեսքից, ընդունակություններից, մասնագիտությունից, համոզմունքներից և այլ առանձնահատկություններից²:

Ուսումնական գործունեության արդյունավետությունը, աշակերտների վերաբերմունքը ուսման նակատմամբ և նրանց բոլոր հաջողությունները հետագա գործունեության ընթացքում պայմանավորված են նաև մանկավարժահոգեբանական առանձնահատկություններով: Կրտսեր դպրոցական տարիքի երեխաներն ունեն կոնկրետ՝ առարկայական մտածողություն. նրանք ավելի դյուրին են ընկալում, հասկանում և յուրացնում այն, ինչ կապված է իրենց կենսափորձի հետ, ինչ տեսել են, զգացել, ըմբռնել և կատարել են: Նրանց մտածողությունը ձևերով, գույներով և ձայներով է: Կրտսեր դպրոցական տարիքը ճանաչողական գործունեության ակտիվացման փուլ է. նրանք սկսում են հետաքրքրվել և իրականացնել մտավոր պարապմունքներ, իրենց ունեցած և նոր յուրացրած գիտելիքները կիրառել նոր պայմաններում, պարզ եզրահանգումներ անել և այլն³: Գիտական հասկացությունների ձևավորման գործընթացում զարգանում են երեխայի մտածողության բոլոր գործընթացները⁴:

Հաշվի առնելով կրտսեր դպրոցականների տարիքային առանձնահատկությունները՝ պետք է ուսուցման գործընթացը կազմակերպել՝ օգտագործելով երեխաների բոլոր զգայարանները. ուսուցիչն ավելի քիչ պիտի խոսի, ավելի շատ ցուցադրի, ավելի քիչ կատարի, ավելի շատ մասնակից դարձնի: Պետք է սովորողներին առաջարկել մտածել այն մասին, ինչը հարազատ է իրենց,

¹ ՀՀ Կառավարության՝ 4 փետրվարի 2021 թվականի N 136-Ն որոշում:

² ՀՀ Կառավարության՝ 4 փետրվարի 2021 թվականի N 136-Ն որոշում:

³ Գյուլամիրյան Զ., Մայրենիի ուսուցման մեթոդիկա, Երևան 2018, էջ 21:

⁴ Պետրովսկի Ա. Վ., Տարիքային և մանկավարժական հոգեբանություն, Երևան 1977, էջ 283:

հատուկ է իրենց տարիքին, պատմել այն մասին, ինչ իրենց հետ է տեղի ունեցել, հակառակ դեպքում՝ կոժվարանան հանձնարարված առաջադրանքները: Անհրաժեշտ է, որ ուսուցիչները ճիշտ բացահայտեն իրենց աշակերտների ուժեղ ու թույլ կողմերը, ընդունակությունները, տարիքային և անհատական առանձնահատկությունները, ուսման նկատմամբ վերաբերմունքը, մոտիվացիան⁵: Հարկ է նաև հաշվի առնել, որ ուսուցման գործընթացի սկզբնական շրջանում կրտսեր դպրոցականների ընկալման մակարդակը սերտորեն պայմանավորված է նրանց գործողություններով և պրակտիկ գործունեությամբ: Այս տարիքի սովորողների բնորոշ է ցայտուն արտահայտված հուզականությունը, ուշադրության ապակենտրոնացումը, ուստի դասապրոցեսին առաջ է գալիս նաև զննականության սկզբունքի ապահովման անհրաժեշտությունը, ինչը կարող է նպաստել, որ դպրոցականների ընկալումն աստիճանաբար դառնա նպատակաուղղված ու կառավարվող:

Պետք է հաշվի առնել, որ գիտելիքի հաղորդմանը զուգահեռ, անչափ կարևոր է այդ գիտելիքի իրացումը գործնականում: Այտեղ կարևոր են տեսական գիտելիքների գործնական կիրառման հնարավորությունները սովորողների համար: Կարող ենք ասել, որ միայն տեսական գիտելիքը որևէ հիմնաքարային ազդեցություն չի կարող ունենալ սովորողի իմացական կարողություններն ամրապնտելու առումով, քանի որ գործնական պարապունքների բացակայության պարագայում, սովորողի մոտ ուսուցանվող նյութը կունենա մեխանիկական բնույթ: Բացի դա գործնական առաջադրանքները նույնպես նպաստում են, որ կրտսեր դպրոցականները հարմարվեն ինքնուրույն գործունեությանը, առավել քիչ կախված լինեն ուսուցից: Կրտսեր դպրոցական տարիքում առանձնակի կարևոր է նաև զարգացնել նախաձեռնողականությունը: Նախաձեռնությունը նորարարությունների հանգեցնող մտքերի ակունքն է, ուստի կարևոր է, որ աշակերտը ինքնուրույն եզրահանգումներ կատարի, հանդս գա սեփական առաջարկություններով, խաղային իրավիճակներում, դերախաղի ժամանակ նախաձեռնող լինի: Ժամանակակից կրթությունը հիմնախնդիրներից է ստեղծագործ, անկախ գործող, նախաձեռնող ու նախագծող սերնդի ձևավորումը: Այս սկզբունքն ամրագրված է նաև «Հանրակրթության մասին» ՀՀ օրենքում. «Մանկավարժական աշխատողը պարտավոր է սովորողների մեջ զարգացնել ինքնուրույնություն, նախաձեռնություն և ստեղծագործական ունակություններ»⁶:

⁵ «Մխիթար Գոշ» գիտամեթոդական հանդես, Ա. Ղազարոսյան, «Ուսուցիչը՝ ուսումնական գործընթացի կազմակերպիչ», Երևան, 2019, էջ 24:

⁶ «Հանրակրթության մասին» ՀՀ օրենք, հոդված 27. կետ 2. 10:

Կրտսեր դպրոցականների ինքնուրույնության ու նախաձեռնության խթանման վրա իր ուղիղ ազդեցությունն ունի ուսուցիչի կերպարը, նրա մասնակիտական ու մեթոդական պատրաստավածությունը, մանկավարժական էթիկան, դասի պլանավորման հմտությունները: Այս համատեքստում է, որ կրկին կցանկանանք կարևորել նորարար ուսուցիչ ունենալու գաղափարը: Ուսուցիչն ինքը պետք է լինի ստեղծարար, նախաձեռնող ու նորարար, որպեսի կարողանա հետաքրքիր ու դինամիկ դասապրոցես ապահովել: Այսպիսով, կարող ենք արձանագրել, որ կրթության ցանկացած ոլորտում անհնար է որևէ բարեփոխում իրականացնել առանց ուսուցչի մասնակցության և աջակցության: Նա պետք է գիտակցի բարեփոխումների անհրաժեշտությունը և դրանցում իր մասնակցության կարևորությունը, ունենա մասնագիտական անհրաժեշտ պատրաստավածություն և բարոյական որակներ: «Մանկավարժական աշխատողը պարտավոր է հետևողականորեն կատարելագործել իր առարկայական և մասնագիտական գիտելիքներն ու հմտությունները, իրականացնել ստեղծագործական և հետազոտական աշխատանքներ⁷»: Կրթության որակի բարձրացման, սովորողի մեջ առաջնային կարողությունների ձևավորման համար կարևոր է նաև կրթության բովանդակությունը: Կրթության բովանդակությունը նորմատիվային փաստաթղթերի, ուսումնական նյութերի ամբողջություն է, որի մեջ ամփոփված է ի՞նչ ենք սովորեցնում հարցը: Այդ հարցը հատկապես էական է դառնում արագ փոփոխվող աշխարհում, քանի որ ժամանակի պահանջներին չհամապատասխանող բովանդակությունը չի կարող մոտիվացնել այսօրվա սովորողին⁸: Կրթական նորարարությունները չեն շրջանցել նաև այս համատեքստը: Կարծում ենք, որ դասագրքերի արդիականացումը իր նպաստը կբերի, որ սովորողները դասին դառնան առավել ինքնուրույն ու նախաձեռնող:

Հոգեբանական տեսանկյունից կրտսեր դպրոցական տարիքը կարելի է համարել բարենպաստ սովորողի մոտ ստեղծարարության, նախաձեռնության զարգացման, սեփական մտքերն ու հետաքրքրությունները դասի ընթացք բերելու համար, քանի որ տարիքային այս կատեգորիայի մոտ ընգծված կերպով է արտահայտված աշխարհը ճանաչելու, ինքնուրույն գործելու, մեծերի ներգործությունը թուլացնելու ցանկությունը: Այնուամենայնիվ, աներկբա է, որ այս գործընթացի վրա էականորեն ազդում է երեխայի հարաբերությունների համակարգը

⁷ «Հանրակրթության մասին» ՀՀ օրենք, հոդված 27, կետ 2.5:

⁸ Ուսուցիչների մասնագիտական զարգացման և կրթության բովանդակության գնահատումը՝ ՀՀ հանրակրթության բարեփոխումների համատեքստում, Երևան 2013, էջ 13: https://www.moj.am/storage/uploads/00.Ardir_6.pdf

ծնողների, ուսուցիչների, հասակակիցների հետ, ուստի վերջինիս ցանկությունների ու հետաքրքրությունների սահմանափակումը ուսուցչի կողմից կարելի է դիտարկել մանկավարժական սխալ մոտեցում: Շատ կարևոր է ուսուցման գործընթացում ուսուցչի կողմից ստեղծված բարոյահոգեբանական բարենպաստ միջավայրը: Առանց այս հանգամանքի, ուսուցման ընթացքը հնարավոր չէ անցնցում կառավարել, ցույց տալ սովորողներին իրենց դերերն ու պարտավորությունները: Որպեսզի մանկավարժները դասարանում կարողանան ստեղծել հոգեբանական բարենպաստ մթնոլորտ, նրանք պետք է իմանան դրանց բնութագրիչները: Դրանցից են.

1. Դասարանում երեխաների միջև առկա են աշխույժ, բարիդրացիական փոխհարաբերություններ, լավտեսական տրամադրություն, փոխհամագործակցություն: Նրանք հաճույքով են կատարում խմբային աշխատանքներ: Հարաբերություններում գերակայում է խրախուսումը, իսկ քննադատությունն իրականացվում է նուրբ տոնով:
2. Դասարանում իշխում է հարգանքի մթնոլորտ: Այստեղ մշտապես բոլորն իրենց պաշտպանված են զգում:
3. Դասարանում բարձր են գնահատվում անձի այնպիսի որակները, ինչպիսիք են՝ պատասխանատվությունը, աշխատասիրությունը, արդարամտությունը, անշահախնդրությունը և այլն:
4. Սովորողներն ակտիվ են, աշխույժ: Նրանք արագ արձագանքում են, եթե պետք է ինչ-որ օգտավետ աշխատանք կատարել⁹:

Այսպիսով, առաջնահերթություն համարելով սովորողի ինքնուրույնության ու նախաձեռնության զարգացումը՝ կարծում ենք, որ սովորողները պետք է դառնան ուսումնական գործընթացի գործընկերային կողմ՝ իրենց դերերով, պատասխանատվությամբ, նորորանրությամբ ու մասնակցությամբ: Մանկավարժական այս մոտեցումը ժամանակի ընթացքում հնարավորություն կտա լուծել մեր առջև դրած խնդիրը, այն է՝ սովորողի մոտ զարգացնել ինքնուրույն ու նախաձեռնություն:

---

⁹Գիտամեթոդական հանդես, «Նախաշավիղ», Երևան, 2013, էջ 10:
[http://tert.nla.am/archive/NLA%20AMSAGIR/Naxashavix/2013\(4\).pdf](http://tert.nla.am/archive/NLA%20AMSAGIR/Naxashavix/2013(4).pdf)

ԳԼՈՒԽ 2

ՓՈՐՁԱՐԱՐԱԿԱՆ ՄԱՍ: ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՄԵՐ ՓՈՐՁԻՑ

2.1 Կարողունակությունների ձևավորմանն ուղղված դասատիպերի արդյունավետությունը կրտսեր դպրոցի մայրենիի դասագործընթացում

Մայրենիի դասերին սովորողի դերը ուսումնական պրոցեսում պետք է լինի հնարավորինս մասնակցային, նա պետք է անընդհատ լինի գործունեության մեջ: Այս նպատակներից ելնելով է, որ ուսուցիչը պետք է հաճախ դիմի զանազան մեթոդների, որոնք թույլ կտան ապահովել դասի դինամիկան և սովորողների համաչափ մասնակցությունը դասապրոցեսին: Կարելի է պնդել, որ կրտսեր դպրոցում սովորողների առաջադիմության, աշխատունակության բարձրացման համար բավականին արդյունավետ է ինտերակտիվ ուսուցումը, քանի որ նման ուսուցման հիմքում սովորողի ինքնուրույն ուսումնական գործունեությունն է, ինչպես նաև գիտելիքի ձեռքբերման ընթացքին նրա անմիջական ու գործուն մասնակցությունը: Բազմաթիվ հիմնական մեթոդական նորարարություններ այսօր կապվում են ուսուցման ինտերակտիվ մեթոդների կիրառման հետ: Չկան ինտերակտիվ մեթոդների արդյունավետ կիրառման բանաձևեր: Ցանկացած դասարան, դասապրոցես եզակի է, անկրկնելի: Ուսուցչի խնդիրն է ընդհանուր սահմանված մեթոդը հարմարեցնել եզակի իրավիճակին: Ղասավանդման ինտերակտիվ կամ փոխներգործուն մեթոդները կարելի է համարել ակտիվ մեթոդների առավել ժամանակակից ձև:

Ինտերակտիվ ուսուցման ժամանակ ուսուցչի ֆունկցիաներն են՝

- Բացատրել սպասվելիք աշխատանքի նպատակը: Ղասի սկզբում հայտարարել թեման և քննարկվող հարցերը:
- Բաժանել սովորողներին խմբերի և տալ հանձնարարություններ:
- Չթողնել առանց ուշադրության սխալ մեկնաբանությունները, սակայն միևնույն ժամանակ միանգամից չտալ ճիշտ պատասխանը:
- Հետևել, որ քննադատվի միտքը, կարծիքը, այլ ոչ թե միտքը արտահայտող ուսանողը
- Օգնել սովորողներին գալ ընդհանուր եզրահանգման և դասի վերջում անել եզրակացություններ, որոնք ունեն պրակտիկ և ընդհանուր նշանակություն»¹⁰:

Այս մոտեցումը ուսումնական գործընթացին թույլ կտա առարկաների ուսումնասիրությունը դարձնել սովորողին հասանելի, դրանց շրջանակներում բացահայտել աշխարհը, մարդկանց, երևույթները նորովի, ուստի սովորողը

¹⁰ «Ակտիվ, ինտերակտիվ ուսուցման մեթոդներ»: <http://armedin.am/wp-content/uploads/>

հնարավորություն կունենա կոնկրետ առարկայի ուսումնասիրության ընթացքում զարգացնել նաև ստեղծագործական ունակություններ: Ինտերակտիվ ուսուցումը ենթադրում է երկխոսության միջոցով շփման կազմակերպում և զարգացում, որը նպաստում է փոխհասկացվածությամբ և փոխներգործությամբ յուրաքանչյուրի համար անհատապես կարևոր խնդիրների լուծմանը:¹¹ Ինտերակտիվ կամ փախներգործուն մեթոդամանկավարժական հնարներից մայրենիի դասիբ կարելի է կիրառել ներքոբերյալ մեթոդները, որոնք կարող են նպաստել նաև սովորողների ստեղծագործականության զարգացմանը.

- Մտագրոհ
- Մ-աձև աղյուսակ
- Մտքերի քարտեզագրում
- Շրջագայություն անցած թեմաների էջերով
- ԳՈԻՍ և այլն

Այսպիսով, կարելի է փաստել, որ տարրական դասարաններում մայրենիի դասավանդման շրջանակներում փոխներգործուն մեթոդների կիրառումը կարող է նպաստել, որ սովորողը պասիվ դաշտից դուրս գա, մշտապես ունենա զբաղվածություն, համագործակցի դասընկերների հետ, ինչն էլ թույլ կտա որ վերջիններիս մոտ ձևավորվի կոլեկտիվ մտածողություն, դժվարությունները թիմային աշխատանքով հաղթահարելու կարողություն: Շատ կարևոր է մայրենիի դասաժամի ընթացքում պայմաններ ստեղծել, որ դասի ընթացքում սովորողի դերը լինի ավելի ակտիվ, նա ուղղակի կերպով լինի դասի ընթացքի կենտրոնում, չլինի պասիվ, այլ հնարավորինս շատ խոսի, մեկնաբանի, կարծիք հայտնի: Ակտիվ խոսքը հնարավորություն է տալիս, որ սովորողն ավելի արագ զարգացնի կապակցված խոսքը, հղկի, կոկի, գեղեցկացնի այն: Անշուշտ, կապակցված խոսքին դրական հատկանիշներ տալու համար հարկ է, որ դրան նախորդած մյուս փուլերը՝ լեզվական հիմնական միավորների ուսուցումը, բառային ֆոնդի հարստացումը, քերականական կառուցվածքի ձևավորումը նույնպես իրականացված լինեն արդյունավետ, քանի որ հենց այս հենքի վրա է, որ սովորողն ունենում է լիարժեք կապակցված խոսք:

Կրտսեր դպրոցականների ստեղծագործական ունակությունների վրա դրական են ազդում նաև խաղային տեխնոլոգիաները: Հայտնի է, որ խաղը մարդկային գործունեության ամենահետաքրքիր ձևերից մեկն է: Այն ծագում է մանկության շրջանում և մարդուն ուղեկցում ողջ կյանքի ընթացքում: Անշուշտ, դիդակտիկ խաղերի միջոցով ուսուցումն ընթանում է խոսքի ուղեկցմամբ: Հենց այս

¹¹Ալեքսանյան Լ., Թորոյան Ն., Պետրոյան Մ., «Ուսուցման ինտերակտիվ մեթոդների տեսությունն ու պրակտիկան», Երևան, 2004, էջ 26:

հանգամանքը հաշվի առնելով՝ կարող ենք պնդել, որ կրտսեր դպրոցում խաղային մեթոդներով ուսուցման ընթացքում կարելի է զարգացնել սովորողի կապակցված խոսքը, պատկերավոր մտածողությունը: Խաղային գործունեության մանկավարժական նշանակությունը երեխաների կյանքում կարևորել են Ա. Կոմենսկին, Ժ. Ռուսոն, Ֆ. Ֆրյոբելը մանկավարժներ Խ. Աբովյանը, Ղ. Աղայանը, Հ. Թումանյանը և այլք: Խ. Աբովյանը մանկավարժների հորդորում էր «չզրկել երեխային անմեղ խաղերից»: Հ. Թումանյանը գտնում էր, որ խաղը երեխայի բնական օրգանական պահանջն է, նրա էությունը: Մայրենիի դասագործընթացի շրջանակներում դիտարկենք ուսուցման ժամանակակից տեխնոլոգիաների կիրառման մի քանի օրինակներ, որոնք աներկբայորեն կարող են նպաստել նաև սովորողների ստեղծագործական ունակությունների զարգացմանը:

Օրինակ՝ երկրորդ դասարաններում՝ հանելուկների, առածների, ասացվածքների ուսուցման շրջանակներում, կարելի է կիրառել «Խճանկար» փոխնորգործուն մեթոդը: Այս մեթոդի կիրառման ժամանակ աշակերտները համագործակցային խմբերով միևնույն թեմայի շուրջ աշխատում են առանձին ուղղություններով: Խմբերը կստանան առաջադրանքներ և կներկայացնեն համատեղ աշխատանքի արդյունքը:

Առաջադրանքներ

Աշխատանքի արդյունքում սովորողների մեջ կծնավորվի կոլեկտիվ մտածողություն, նրանք կփորձեն օգնել ու լրացնել միմյանց: Կարելի է նաև հանձնարարել, որ սովորողները, իրար շարունակելով կարդան փոքրիկ պատմությունը, որից հետո երկայուն աղյուսակում մեկ բառով հատկանշավորեն հերոսներին՝ զուգահեռ բանավոր կարծիք հայտնելով վերջիններիս արարքների մասին: Այսպես սովորողները կստանան հնարավորություն ստեղծագործական մոտենալու դասի ընթացքին, քանի որ յուրաքանչյուրը կարտահայտի իր կարծիքը:

Այստեղ կցանկանանք կարևորել նաև խոսքային կարողությունների զարգացումն ու բառային պաշարի հարստացումը:

Առաջին դասարանում «Գայլն ու ձին»¹² առակի ուսուցման ժամանակ ուսուցիչը կարող է գրատախտակին գծել երկայուն աղյուսակ և խմբային աշխատանքի միջոցով հանձնարարել, որ սովորողները հատկանշավորեն գայլին և ձին:

Այս դեպքում նույնպես աշակերտները կաշխատեն խմբով, կօգնեն միմյանց, և արդյունքում՝ ողջ դասարանը ակտիվ կմասնակցի դասագործընթացին: Սովորողները սկսում են կարևորել ընկերների խոսքը, ընկալել խոսքային հարաբերությունները, մեծերի և տարեկիցների հետ ազատ զրույցի են բռնվում, ճշգրիտ և ամբողջական նախադասություններով կարողանում են պատասխանել իրենց տրված հարցերին, լրացնել ու շտկել ընկերների պատասխանները: Հետաքրքիր տարբերակ է նաև քարտային աշխատանքը: Սովորողները կստանան անհատական քարտային առաջադրանքներ.

Շարունակիր միտքը, բանավոր ասա ևս 2-3 նախադասություն:

- ▶ Ի՞նչ կլինի, եթե...
- ▶ Պատկերացրու, որ...
- ▶ Դու ինչպե՞ս կվարվեիր, եթե...
- ▶ Երբևէ մտածե՞լ ես, որ...

Որպեսզի վեր հանվեն և համակարգվեն սովորողների նախագիտելիքները բառակազմության վերաբերյալ, կարելի է կիրառել «Մտագրոհ» կամ «Մտքերի տարափ» փոխգործուն մեթոդական հնարը: Գրատախտակին ուսուցիչը կգծի M-աձև աղյուսակ և կխնդրի աշակերտների լրացնել այն: Աշխատանքը կիրականացվի շարքերով, աշակերտներին կտրամադրվի 3 րոպե ժամանակ: Յուրաքանչյուր շարքից աշակերտները հերթով կմոտենան գրատախտակին և կլրացնեն աղյուսակը:

¹² Վ. Ա. Սարգսյան, «Այբբենարան»: <https://online.fliphtml5.com/fumf/zjyf/>

Աշխատանքի ավարտից հետո ուսուցիչը դեդուկտիվ եղանակով կխնդրի, որ յուրաքանչյուր շարք իր օրինակի հիման վրա մատնանշի տվյալ խմբի բառերին բնորոշ կանոնը: Այսպիսով, աշակերտները նախ կբերեն օրինակներ, ապա կմատնանշեն կանոնները:

ՊԱՐԶ	ԲԱՐԴ	ԱՇԱՆՅԱՎՈՐ
տուն	հացատուն	տնական
		տնտուն

Որպեսզի բնականոն կերպով զարգանա աշակերտի խոսքային կարողությունը կարելի է կիրառել նաև հարցադրումների մեթոդը: Այս պարագայում ինտերակտիվ ուսուցման շրջանակներում կարելի է ստեղծել մի իրավիճակ, երբ աշակերտները կարող են միմյանց հարցեր տալ, իսկ հարց ձևակերպելու ընթացքում կզարգանա վերջիններիս ստեղծագործական ու պատկերավոր մտածողությունը ևս:

- Ինչու՞ էս կարծում, որ բարձրավանդակ բառը կազմությամբ բարդ է:
- Ո՞րն է գետափ և դեղատուփ բարդ բառերի տարբերությունը:
- Ո՞րն է ընկուզենի բառի արմատը:
- Ո՞րն է ծաղկանոց բառի ածանցը:
- Արան ածանցով կարո՞ղ էս բառ կազմել:
- Չուկ արմատով կարո՞ղ էս բառ կազմել:

Հետաքրքիր ու արդյունավետ կլինի կիրառել նաև «Վեննի դիագրամ» մեթոդը: Օրինակ՝ որպեսզի աշակերտները կարողանան տարբերել հոդակապով և անհոդակապ բարդ բառերը, կարելի է խնդրել, որ դասագրքում ներառված բնագրերից գտնեն և դիագրամում գրառեն հոդակապով և անհոդակապ բարդ բառերը: Այսպես աշակերտի համար տեսանելի կլինի նշված շարքի բառերի նմանություններն ու տարբերությունները, իսկ արդյունքը կլինի այն, որ կզարգանա վերջիններիս համեմատելու, հակադրելու ունակությունը:

Այսպիսով, փոխգործուն մեթոդների կիրառությամբ պլանավորված դասերը բավականին արդյունավետ են: Իհարկե, ավանդական եղանակով նույնպես կարելի է վարել դասը, զարգացնել ստեղծագործական ունակությունները, ինքնուրույնությունը, այնուամենայնիվ, հաշվի առնելով ժամանակակից սովորողների պահանջմունքները, կարծում ենք, որ ավելի շատ պետք է լսելի լինի հենց նրանց խոսքը, իրենք պետք է բացահայտեն այս կամ այն հմտությունը, կարողությունն ու գիտելիքը, անհատական կամ խմբային եղանակով պետք է հետազոտեն, պրպտեն, տեղեկություններ հավաքեն դասի թեմայի շուրջ, ներկայացնեն, բանակցեն ու ինքնադրսևորվեն: Այսպես մենք դեռ տարրական դասարաններից ենք խրախուսում սովորողի ինքնուրույնությունը, տալիս ենք նրան աշխարհը ճանաչել իրեն ցանկալի եղանակով:

Կարող ենք վստահաբար պնդել, որ ինտերակտիվ մոտեցումներն անհրաժեշտ են աշակերտներին մոտիվացնելու, ուսուցումը հետաքրքիր ու մասնակցային դարձնելու համար: Բայց այդ ամենը չեն բացառում նաև ավանդական մոտեցումների օգտագործումը: Հարց ու պատասխանը, նյութը վերհիշելը, վարժանքները, ուսուցչի բացատրական խոսքը այսօր էլ կարևոր են ու անհրաժեշտ ուսուցման համար:

Հավելենք նաև, որ սույն հետազոտական աշխատանքը իր դրական ազդեցությունը կունենա մեր՝ ուսուցիչներիս մասնագիտական որակների բարձրացման համար ու անպայման կօգնի մեզ հետագա մանկավարժական գործունեության ընթացքում:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Աշխատության թեման անսպառ ուսումնասիրության և վերլուծության երկարատև աշխատանք է պահանջում, այնուամենայնիվ մի բան հստակ է, եթե մայրենիի դասավանդման ընթացքում ուսուցիչը հիմնական գիտելիքների հաղորդմանը զուգահեռ նպատակ է դնում զարգացնել սովորողի պատկերավոր մտածողությունը, ինքնուրույն գործելու ու նախաձեռնողական քայլեր կատարելու կարողությունը, ապա անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև, որ որոշակի կոնկրետ գոտում աշակերտն ունի իր հետաքրքրությունները, առանձնահատկությունները: Այս համատեքստում կրկին կցանկանանք շեշտադրել աշակերտակենտրոն ուսուցման կարևորությունը: Սովորողի հետ հաշվի նստել, լսել նրա կարծիքը, խրախուսել վերջինիս, ստուգման ընթացքում շեշտադրել ոչ թե սխալ, այլ ճիշտ բաղադրիչը, կարծում ենք, որ նման մոտեցումը սովորողին ու դասարանը կդարձնեն հեշտ կառավարելի, և ուսուցիչն անպատճառ կհասնի հաջողության:

Անշուշտ, այս ամենից հետո կարելի է վստահաբար նշել, որ գործ կունենանք նախաձեռնող, մտածող, ստեղծագործող և ինքնուրույն դատող անհատի հետ: Կարևորագույն բաղադրիչ է նաև բարոյահոգեբանական կայուն մթնոլորտը, ինչը թույլ կտա, որ սովորողը հնարավորինս արագ ինտեգրվի դասապրոցեսցին ու նախաձեռնողի դերում լինի, ցանկանա սովորել ու իր սովորածը կիրառել ուսումնական հաստատությունից դուրս: Այս հարցում պակաս կարևոր չէ սոցիալական միջավայրի՝ այս պարագայում դասարանի ընդհանրական դերը:

Կցանկանայինք վերահաստատել նաև ուսուցչի աշխատանքի ընթացքում վերջինիս ընտրած մեթոդական եղանակների ու առհասարակ դասի արդյունավետ պլանավորման անկյունաքարային նշանակությունը:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. ՀՀ Կառավարության` 4 փետրվարի 2021 թվականի N 136-Ն որոշում:
2. Գյուլամիրյան Զ., Մայրենիի ուսուցման մեթոդիկա, Երևան 2018:
3. Պետրովսկի Ա. Վ., Տարիքային և մանկավարժական հոգեբանություն, Երևան 1977:
4. «Մխիթար Գոշ» գիտամեթոդական հանդես, Ա. Ղազարոսյան, «Ուսուցիչը` ուսումնական գործընթացի կազմակերպիչ», Երևան, 2019:
5. «Հանրակրթության մասին» ՀՀ օրենք:
6. https://www.moj.am/storage/uploads/00.Ardir_6.pdf Ուսուցիչների մասնագիտական զարգացման և կրթության բովանդակության գնահատումը` ՀՀ հանրակրթության բարեփոխումների համատեքստում, Երևան 2013:
7. Գիտամեթոդական հանդես, «Նախաշավիղ», Երևան, 2013:
[http://tert.nla.am/archive/NLA%20AMSAGIR/Naxashavix/2013\(4\).pdf](http://tert.nla.am/archive/NLA%20AMSAGIR/Naxashavix/2013(4).pdf)
8. «Ակտիվ, ինտերակտիվ ուսուցման մեթոդներ»: <http://armedin.am/wp-content/uploads/>
9. Ալեքսանյան Լ., Թորոսյան Ն., Պետրոսյան Ս., «Ուսուցման ինտերակտիվ մեթոդների տեսությունն ու պրակտիկան», Երևան, 2004:
10. Վ. Ա. Սարգսյան, «Այբբենարան»: <https://online.fliphtml5.com/fumf/zjyf/>